Valiokunnan lausunto TyVL 10/2016 vp─ HE 163/2016 vp

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi sairausvakuutuslain muuttamisesta

Sosiaali- ja terveysvaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi sairausvakuutuslain muuttamisesta (HE 163/2016 vp): Asia on saapunut työelämä- ja tasa-arvovaliokuntaan lausunnon antamista varten. Lausunto on annettava sosiaali- ja terveysvaliokunnalle.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:
- neuvotteleva virkamies Pekka Humalto, sosiaali- ja terveysministeriö
- budjettineuvos Outi Luoma-aho, valtiovarainministeriö
- lakimies Eeva Ojala, Kansaneläkelaitos
- tutkimuspäällikkö Minna Salmi, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL)
- pääekonomisti Eugen Koev, Akava ry
- asiantuntija Miia Kannisto, Elinkeinoelämän keskusliitto EK ry
- ekonomisti Ilkka Kaukoranta, Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ry
- lainopillinen asiamies Atte Rytkönen, Suomen Yrittäjät ry
- lakimies Anja Lahermaa, Toimihenkilökeskusjärjestö STTK ry
- valtiotieteen lisensiaatti Osmo Soininvaara
- toimitusjohtaja Marju Silander, Suomen Yrittäjänaiset ry
- tutkija Anu Suoranta

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Yleistä

Esityksessä ehdotetaan perhevapaista aiheutuvien kustannusten tasaamista naisten ja miesten työnantajien kesken maksamalla 2 500 euron kertakorvaus niille naispuolisten työntekijöiden työnantajille, jotka maksavat palkkaa vähintään yhdeltä kuukaudelta äitiysrahakauden aikana. Lisäksi työ- ja virkasuhteen on tullut kestää vähintään kolme kuukautta ennen äitiyspäivärahakauden alkua ja perustua vähintään vuodeksi tehtyyn työsopimukseen. Työajan edellytetään olevan vähintään 80 % alan kokoaikaisen työntekijän säännöllisestä työajasta. Samoin perustein makse-

taan tukea myös adoptioäidin työnantajalle, jos palkkaa maksetaan vanhempainrahakauden aikana.

Esityksen tarkoituksena on edistää synnytysikäisten naisten työllistymistä ja tasa-arvoista kohtelua työmarkkinoilla ja samalla parantaa naisvaltaisten yritysten työllisyyttä ja kasvua. Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta on käsitellyt asiaa oman toimialansa osalta. Valiokunta pitää uudistusta tärkeänä ja puoltaa lakiehdotuksen hyväksymistä seuraavin huomautuksin.

Esityksen tavoitteena on korjata erityisesti raskaudesta, synnytyksestä ja imetyksestä koituvaa työmarkkinoiden sukupuolittuneisuutta. Tämä perustelee tuen kohdistamista nimenomaan biologisten äitien työnantajille, mutta ei sitä, että työntekijän sukupuoleen sidottu korvaus ulotetaan esityksessä myös adoptioäiteihin.

Vanhemmuuden kustannukset

Vanhemmuudesta työnantajalle aiheutuvia suoria kustannuksia ovat raskauden aiheuttamista sairauspoissaoloista aiheutuvat kustannukset, palkkakustannukset sekä vuosiloman ansaintaan perustuvat vuosilomakustannukset. Lisäksi kustannuksiin lasketaan tilapäisestä hoitovapaasta aiheutuvat kustannukset. Epäsuorilla kustannuksilla tarkoitetaan muun muassa vanhempainvapaan sijaisen palkkaamisesta ja perehdyttämisestä työnantajille aiheutuvia kustannuksia ja odottamattomista ja ennakoimattomista poissaoloista aiheutuvia toiminnan ongelmia.

Äitiys- ja vanhempainvapaista työnantajalle aiheutuvista suorista kustannuksista korvataan työnantajalle nykyisin noin 70 prosenttia. Työnantajan maksettavaksi jää äitiysvapaan ajalta omavastuuajan palkan lisäksi se 10 prosentin osuus palkasta, jota työnantajan Kelalta saama päiväraha ei kata, sekä sairaan lapsen hoitovapaalta maksettava palkka. Sairaan lapsen hoitovapaan käyttö on vanhempainvapaista tasaisimmin jakautunut isien ja äitien välillä.

Saadun selvityksen mukaan vanhempainvapaan kustannuksia merkittävämmiksi ongelmiksi organisaatiossa nousevat vapaasta johtuva avainhenkilön poissaolo, sijaisen löytäminen, työtehtävien uudelleenjärjestely sekä sijaisten koulutus. Samat asiat koetaan vaikeiksi myös pienissä yrityksissä. Ne vaikuttavat todennäköisesti työnantajien halukkuuteen palkata synnytysikäisiä naisia.Valiokunta katsoo, että kertakorvauksella pystytään osaltaan helpottamaan työnantajille vanhempainvapaasta aiheutuvia epäsuoria kustannuksia ja muuta haittaa.

Vanhempainvapaat rahoitetaan sairausvakuutuksen työtulovakuutuksen maksuilla. Niistä työnantajat maksavat palkkasumman perusteella noin kaksi kolmasosaa, työntekijämaksut kattavat noin 27 % ja valtio maksaa 5 %. Uudistuksesta arvioidaan aiheutuvan työnantajien vakuutusmaksuosuuteen 0,10 prosenttiyksikön korotuspaine. Ehdotettu uusi kertakorvaus maksetaan työntekijän palkkatasosta riippumatta yhtä suurena siihen oikeutetuille työnantajille.

Julkisella sektorilla naisia on työssä vähemmän kuin yksityisellä sektorilla, mutta heidän suhteellinen osuutensa työntekijöistä on 70 %, kun yksityisellä sektorilla naisten osuus on 40 %. Saadun selvityksen mukaan tämä johtaa siihen, että käytännössä yksityisen sektorin työnantajat rahoittavan karkeasti arvioiden kaksi kolmasosaa työtulovakuutuksen maksuosuudesta, kun naispuolisten työntekijöiden työnantajille maksettavat kertakorvaukset jakautuvat lähes puoliksi julkisen ja

yksityisen sektorin kesken. Valiokunta ei pidä tarkoituksenmukaisena, että yksityinen sektori rahoittaa julkisen sektorin työnantajakuluja, ja katsoo, että tältä osin esitys on puutteellinen.

Työsuhteiden laatu ja kertakorvaus

Kertakorvauksen saaminen ei edellytä, että äiti työllistyy perhevapaan jälkeen takaisin lapsen syntymää edeltäneelle työnantajalle. Työsuhde täyttää siten työnantajan kertakorvauksen saamisen edellytykset, vaikka äidin työsuhde jäisi lyhyeksi eikä jatkuisi vanhempainvapaan jälkeen. Selvitysten mukaan nuoret naiset tekevät selvästi miehiä useammin työtä määräaikaisissa palvelussuhteissa. Ennen lapsen syntymää työssä olleista äideistä viidenneksellä työsuhde oli ollut määräaikainen. Uudistuksen yhtenä tavoitteena on tukea naisten pysyvien ja jatkuvien työsuhteiden syntymistä. Valiokunnan saamat selvitykset osoittavat, että paluu saman työnantajan palvelukseen korvauksen saamisen edellytyksenä edistäisi ehdotettua paremmin naisten pysyvien ja jatkuvien työsuhteiden syntymistä.

Osa-aikatyö on selvästi yleisempää naisilla kuin miehillä. Vuonna 2015 osa-aikatyötä tekevien naisten osuus oli 19,1 % palkansaajista. Saadun selvityksen mukaan noin viidennes kaikista naispalkansaajista ei saavuta lain edellyttämää 80 %:n työaikaa alan säännöllisestä työajasta, jolloin näiden työntekijöiden työnantajat jäävät lain soveltamisen ulkopuolelle. Osa-aikatyötä tehdään etenkin naisvaltaisilla palvelualoilla, kuten kaupan alalla sekä hotelli- ja ravitsemisalalla.

Valiokunta pitää osin pulmallisena, että ehdotettu kertakorvaus on suunnattu vain äitien työnantajille. Se saattaa valiokunnan mielestä vahvistaa perinteistä käsitystä äideistä perhevapaiden käyttäjänä ja hoivasta vastaavina sen sijaan, että se edistäisi tasa-arvoa ja parantaisi naisten asemaa työmarkkinoilla.

Valiokunta kiinnittää huomiota myös siihen, että yhä useampi työllistää itse itsensä eikä työskentele työsuhteessa. Tilastokeskuksen vuoden 2016 työvoimatutkimuksen toisen neljänneksen lukujen mukaan 182 000 ihmistä työllistyy yksinyrittäjinä ja heistä naisia on noin 70 000. Itsensä työllistäjien ja yksinyrittäjien tulotaso on usein alhainen. Yksinyrittäjällä ei ole palkattua työntekijää, eikä hän ole yrittäjänä oikeutettu kertakorvaukseen oman vanhempainvapaansa perusteella, vaikka osallistuu järjestelmän rahoittamiseen.

Perhevapaajärjestelmän kehittäminen

Äidit käyttävät kuuden kuukauden pituisen vanhempien kesken jaettavissa olevan vanhempainvapaan lähes sataprosenttisesti. Sen lisäksi äideillä on neljän kuukauden vain heille kiintiöity vapaajakso, kun isille korvamerkitty vapaa on vain yhdeksän viikkoa. Vapaiden epätasaisen jakautumisen vuoksi sekä korvaamamatta jäävät suorat ja epäsuorat kustannukset että muu haitta vanheimpainvapaista tulee pääosin naisia työllistävien työnantajien kannettavaksi, mikä heikentää naisten asemaa työmarkkinoilla.

Valiokunta korostaa vanhemmuuden kustannusten tasaamisen tärkeyttä naisvaltaisten ja miesvaltaisten alojen työnantajien kesken ja pitää nyt käsittelyssä olevaa uudistusta sen rajallisuudesta huolimatta oikeansuuntaisena askeleena ja yhtenä hyvänä keinona pyrittäessä naisten nykyistä tasa-arvoisempaan asemaan työmarkkinoilla.

Valiokunta pitää kuitenkin tärkeänä, että perhevapaiden uudistamistarpeet selvitetään ja että järjestelmän kehittämisessä erityinen huomio kiinnitetään sellaisiin toimenpiteisiin, joilla saavutetaan vanhempainvapaiden tasainen jakautuminen naisten ja miesten kesken. Vanhempainvapaiden nykyistä tasaisempi jakautuminen on valiokunnan käsityksen mukaan tehokkain keino nostaa naisten työllisyysastetta ja parantaa sukupuolten tasa-arvoa työmarkkinoilla.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSESITYS

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta esittää,

että sosiaali- ja terveysvaliokunta ottaa edellä olevan huomioon.

Helsingissä 28.10.2016

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Tarja Filatov sd
varapuheenjohtaja Heli Järvinen vihr
jäsen Teuvo Hakkarainen ps (osittain)
jäsen Hannakaisa Heikkinen kesk (osittain)
jäsen Reijo Hongisto ps
jäsen Niilo Keränen kesk
jäsen Anna Kontula vas
jäsen Jaana Laitinen-Pesola kok (osittain)
jäsen Leena Meri ps
jäsen Merja Mäkisalo-Ropponen sd (osittain)
jäsen Ilmari Nurminen sd
jäsen Veronica Rehn-Kivi r (osittain)
jäsen Eero Suutari kok (osittain)
jäsen Martti Talja kesk
jäsen Juhana Vartiainen kok
jäsen Eerikki Viljanen kesk (osittain)
varajäsen Antero Laukkanen kd (osittain)

Valiokunnan sihteerinä ovat toiminut

valiokuntaneuvos Marjaana Kinnunen

ERIÄVÄ MIELIPIDE 1

Perustelut

Sosialidemokraattisen valiokuntaryhmän mielestä hallituksen tavoite vanhemmuudesta aiheutuvien kustannusten kompensaatiosta naisvaltaisten alojen työnantajille on kannatettava.

Hallituksen valitsema malli, 2 500 euron korvaus kaikille kokoaikatyötä tekevien äitien työnantajille tasasuuruisena, on epätarkoituksenmukainen ja vahvistaa käsitystä siitä, että lasten hoivavastuu on ja pysyy naisten kontolla. Äitiydestä aiheutuvat kustannukset eivät jakaudu tasaisesti työnantajien kesken. Kustannukset vaihtelevat työpaikkakohtaisesti sekä äitikohtaisesti.

Sosialidemokraattisen valiokuntaryhmän mielestä on kehitettävissä parempi työnantajien erityisiä kustannuksia kompensoiva sekä työmarkkinoiden segregaatiota paremmin purkava ja naisten työllisyyttä edistävä malli.

Äitiys- ja vanhempainvapaista työnantajalle aiheutuvista suorista kustannuksista korvataan työnantajalle nykyisin noin 70 prosenttia. Työnantajan maksettavaksi jää äitiysvapaan ajalta se 10 prosentin osuus palkasta, jota työnantajan Kelalta saama päiväraha ei kata, sekä sairaan lapsen hoitovapaalta maksettava palkka. Sairaan lapsen hoitovapaan käyttö on vanhempainvapaista tasaisimmin jakautunut isien ja äitien välillä. Sosialidemokraatit katsovat, että nykyjärjestelmää kehittämällä korvaustasoa nostamalla ja korvauskriteerejä laajentamalla saataisiin parempi osumatarkkuus kustannusten korvauksiin ja niukat rahat tulisivat tehokkaammin käyttöön.

Hallituksen esittämä malli voi johtaa matalapalkka-aloilla kustannusten ylikompensaatioon, mutta alikompensoi kustannuksia äidin palkan noustessa yli kertakorvauksen.

Lakiehdotuksen mukaan kertakorvauksen maksamisen edellytyksenä ei ole, että äiti työllistyy perhevapaan jälkeen takaisin lapsen syntymää edeltäneelle työnantajalle. Sosialidemokraattien mielestä työhönpaluu on ehdoton edellytys koko uuden kertakorvausjärjestelmän toimivuudelle ja sen hyväksymiselle.

Osa-aikatyö on selvästi yleisempää naisilla kuin miehillä. Vuonna 2015 osa-aikatyötä tekevien naisten osuus oli 19,1 % palkansaajista. Saadun selvityksen mukaan noin viidennes kaikista naispalkansaajista ei saavuta 2 500 euron kompensaation edellyttämää 80 %:n työaikaa alan säännöllisestä työajasta. Osa-aikatyötä tehdään etenkin naisvaltaisilla palvelualoilla, kuten kaupan alalla sekä hotelli- ja ravitsemisalalla. Sosialidemokraattien mielestä yhdenvertaisuussyistä ei ole perustetta jättää osa-aikatyötä teettäviä työnantajia järjestelmän ulkopuolelle.

Sosialidemokraattien mielestä hallituksen rakentama malli ei ole kustannustehokas eikä riittävän vaikuttava.

Asiantuntijakuulemisissa on käynyt ilmi esimerkiksi, että uudistukseen varatulla rahamäärällä voitaisiin isyyslomaa pidentää 21 päivällä. Vertailu kuvaa hyvin sitä, että mallissa käytetään paljon rahaa, mutta saadaan vähän tulosta.

Valiokunnan lausunto TyVL 10/2016 vp
Eriävä mielipide 1

Sosialidemokraattinen valiokuntaryhmä edellyttää, että perhevapaajärjestelmä uudistetaan kokonaisuudessaan ja että uudistuksessa erityinen huomio kiinnitetään toimenpiteisiin, joilla saavutetaan vanhempainvapaiden tasainen jakautuminen isien ja äitien kesken. Vapaiden tasainen jakautuminen on sosialidemokraattien käsityksen mukaan tehokkain keino parantaa naisten työmarkkina-asemaa ja ehkäistä naisvaltaisen työpaikkojen työnantajille kohdistuvia ylimääräisiä työnantajakohtaisia kuluja.

Sosialidemokraattinen valiokuntaryhmä katsoo, että hallituksen esittämän mallin puutteet on korjattava muuttamalla ehdotettua sääntelyä siten, että työnantajan kertakorvauksen saamisen edellytyksenä on äidin palaaminen töihin saman työnantajan palvelukseen vanhempainvapaan jälkeen. Hallituksen tulee ryhmän mielestä keskittyä perhevapaajärjestelmän kokonaisuudistukseen.

Mielipide

Edellä olevan perusteella esitämme,

että sosiaali- ja terveysvaliokunta ottaa edellä olevan huomioon.

Helsingissä 28.10.2016

Tarja Filatov sd
Merja Mäkisalo-Ropponen sd
Ilmari Nurminen sd
Anna Kontula vas

ERIÄVÄ MIELIPIDE 2

Perustelut

Nykyiset järjestelmät lisäävät naisten ja miesten palkka- ja eläke-eroja ja muodostavat esteen tasa-arvoiselle urakehitykselle. Tilastot puhuvat puolestaan, sillä nuorten naisten työllisyysaste on kaikissa Pohjoismaissa huomattavasti korkeampi kuin meillä Suomessa. Kaikki pyrkimykset naisten työllisyysmahdollisuuksien parantamiseksi ovat kannatettavia, mutta esitetty kertakorvaus ei kuitenkaan edistä naisten osallistumista työelämään tai tasaa hoitovastuuta äitien ja isien välillä. Esityksen mukaan vuoden määräaikainen työsuhde riittää kertakorvauksen saamiseksi eikä edellytä töihin paluuta. Esitys ei näin ollen kannusta työnantajia palkkaamaan naisia vakituisiin työsuhteisiin. Tilastot osoittavat, että määräaikaiset työsuhteet ovat tavallisempia nuorilla naisilla, jotka siten jäävät jälkeen palkkakehityksestä ja saavat myöhemmin pienempää eläkettä kuin miehet. Suomi ei myöskään tarvitse uutta sosiaalietua jo nyt monimutkaiseen sosiaaliturvajärjestelmään.

Naisten työmarkkina-aseman parantamiseksi tulisi isyysvapaata pidentää, esimerkiksi 6+6+6 -mallin mukaisesti, jossa kummallekin vanhemmalle on korvamerkitty kuusi kuukautta ja kuusi kuukautta olisi vanhempien vapaasti jaettavissa. Silloin perheet voivat itse päättää, miten ja milloin perhevapaat pidetään. Tämä helpottaisi naisten työllisyyttä ja töihin paluuta, mahdollistaisi osa-aikatyötä ja lisäisi isien osallistumista lasten hoitoon. Myös kustannukset jakaantuisivat tasaisemmin vanhempien työnantajien kesken. Panostamalla tasa-arvoiseen perhevapaajärjestelmään investoimme samalla tulevaisuuteen ja perheiden hyvinvointiin.

Mielipide

Edellä olevan perusteella esitän,

että sosiaali- ja terveysvaliokunta ottaa edellä olevan huomioon.

Helsingissä 28.10.2016

Veronica Rehn-Kivi r